

RAAP-NOTITIE 1612

Plangebied Arentsburghlaan 1
Gemeente Leidschendam-Voorburg
Een booronderzoek en archeologische begeleiding

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Leidschendam-Voorburg

Titel: Plangebied Arentsburghlaan 1, gemeente Leidschendam-Voorburg; een booronderzoek en archeologische begeleiding

Status: eindversie

Datum: april 2006

Auteur: drs. M.S. Lesparre-de Waal

Projectcode: VOAR4/VFOH

Bestandsnaam: N01612-VOAR4.doc

Projectleider: drs. M.S. Lesparre-de Waal

Projectmedewerkers: drs. D. Bekius, drs. I. Briels, drs. K. Leijnse & drs. S. Warning

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: nog niet bekend

ARCHIS-waarnemingsnummers: nog niet bekend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 15888

Autorisatie: drs. B. Jansen

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2006

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Leidschendam-Voorburg heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 6 oktober 2005 een booronderzoek en in februari 2006 een archeologische begeleiding uitgevoerd in verband met restauratie van een rozentuin op het beschermde monument *Forum Hadriani* in de gemeente Leidschendam-Voorburg. Doel van dit onderzoek was te controleren of bij de aanleg van de drainagesleuven archeologische resten aan het licht zouden komen en, indien dat inderdaad het geval zou zijn, deze resten te documenteren. Tevens diende de archeologische begeleiding als controle op de naleving van de in de vergunning gespecificeerde voorwaarden. Tijdens het veldonderzoek is de verplaatsing van een monumentale taxus archeologisch begeleid. Bovendien is, tegelijkertijd met de archeologische begeleiding, archeologisch toezicht gehouden op baggerwerkzaamheden in de waterpartijen op *Forum Hadriani*.

Voor aanvang van de archeologische begeleiding zijn 6 boringen gezet in de rozentuin om de opbouw van de ondergrond vast te kunnen stellen. Tot gemiddeld 1,3 m -Mv is laag A, een 18e eeuwse of oudere ophogingslaag, aangetroffen. Hierin bevindt zich puin uit de Nieuwe tijd. In de laag onder het verstoorde pakket zijn in een aantal boringen archeologische indicatoren aangetroffen. Deze bestaan uit onverbrand bot, aardewerk, archeologisch puin (o.a. tufsteen), fosfaat en houtskool. In de boringen 1 en 4 is op 1,3 m -Mv ondoordringbaar puin aangetroffen. Waarschijnlijk gaat om (archeologische) muur- of fundamentresten.

Tijdens de archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden in de rozentuin is bouwpuin uit de Nieuwe tijd aangetroffen. Dit bevond zich in een geroerde ophogingslaag. Tijdens de begeleiding van de verplaatsing van de taxus zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Als gevolg van de bodemingrepen in de rozentuin en de verplaatsing van de taxus heeft geen verstoring van behoudenswaardige archeologische resten plaatsgevonden. Tijdens de baggerwerkzaamheden in de waterpartijen is op 2 locaties een laag met archeologisch materiaal geraakt met een hoek van de baggerbak. Op deze locaties is de geschepte klei doorzocht en het archeologisch materiaal verzameld. Het materiaal dat uit het opgebaggerde slib en uit de geschepte klei verzameld kon worden, bestaat uit 4 scherven uit de Romeinse tijd (waarschijnlijk 2e-3e eeuw na Chr.), een fragment baksteen en leisteen (mogelijk Romeins), fragmenten aardewerk en baksteen uit de Nieuwe tijd C en een kogelpotscherf uit de Late Middeleeuwen. Gezien het feit dat het materiaal afkomstig is uit slib en uit klei waarin ook materiaal uit recentere perioden is aangetroffen, is het niet waarschijnlijk dat het materiaal afkomstig is uit een intact archeologisch niveau van het monument *Forum Hadriani*.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van de gemeente Leidschendam-Voorburg heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 6 oktober 2005 een booronderzoek en in februari 2006 een archeologische begeleiding uitgevoerd in verband met restauratie van een rozentuin op het beschermd archeologisch monument *Forum Hadriani* (CMA-code 31G-001) in de gemeente Leidschendam-Voorburg. Ten behoeve van de restauratie zijn drainagesleuven aangelegd. Omdat de werkzaamheden op een beschermd archeologisch monument plaatsvonden, heeft de gemeente Leidschendam-Voorburg voor aanvang van de werkzaamheden een vergunning aangevraagd bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB).

Het archeologisch onderzoek diende uitgevoerd te worden omdat bij de bodemingrepen mogelijk archeologische resten uit de Romeinse tijd en Middeleeuwen aangesneden zouden kunnen worden. Doel van het onderzoek was te controleren of bij de aanleg van de drainagesleuven archeologische resten aan het licht zouden komen en, indien dat inderdaad het geval zou zijn, deze resten te documenteren. Tevens diende de begeleiding als controle op de naleving van de in de (door de ROB verstrekte) vergunning gespecificeerde voorwaarden. Tijdens de archeologische begeleiding werd duidelijk dat een monumentale taxus verplaatst moest worden van het noordelijke deel van het plangebied naar een locatie ten westen van de rozentuin (figuur 2). In overleg met de ROB is besloten om de werkzaamheden ten behoeve van de verplaatsing van deze boom binnen de al verstrekte vergunning voor de restauratie van de rozentuin te laten vallen, onder voorwaarde dat deze werkzaamheden ook archeologisch begeleid zouden worden.

Tegelijkertijd met de archeologische begeleiding is archeologisch toezicht gehouden op baggerwerkzaamheden in de waterpartijen op *Forum Hadriani*. Doel van dit toezicht houden was het voorkomen dat de waterpartijen te diep zouden worden uitgebaggerd, waardoor archeologische resten in de ondergrond van het plangebied geraakt zouden kunnen worden.

1.2 Plangebied en archeologische verwachting

Forum Hadriani is sinds 1987 een beschermd archeologisch monument (CMA-code 31G-001). Het plangebied ligt aan de Arentsburghlaan 1 te Voorburg, gemeente Leidschendam-Voorburg (figuur 1). Dit terrein staat ook bekend als het Effatha-terrein. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied in gebruik

als park (figuur 2). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 31G van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat van de rozentuin is 83.762/452.712.

In de rozentuin, die omstreeks 1908 is aangelegd, is niet eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hierdoor zijn de diepteligging van mogelijk aanwezige archeologische resten en de mate van eventuele verstoring onbekend. Wel is bekend dat de zuidoostelijke stadsmuur van *Forum Hadriani* door de rozentuin loopt (De Jager & Raemaekers, 2000: figuur 2). Bij archeologisch onderzoek in 2000 ten oosten van de rozentuin zijn 7 lagen aangetroffen. Bij de bovenste lagen (A-D) gaat het om zandige of kleiige lagen waarin materiaal uit de Romeinse tijd, Middeleeuwen en Nieuwe tijd voorkomt. Bij de aanleg van de drainagesleuven, die een maximale diepte van 70 cm -Mv zouden bereiken, wordt naar verwachting alleen laag A aangesneden. Dit is een 18e eeuwse of oudere ophogingslaag die ter plaatse van de rozentuin waarschijnlijk meer dan 1,0 m dik is.

De uitgebaggerde waterpartijen bevinden zich verspreid over het hele park (figuur 2). Er is archeologisch toezicht gehouden op het uitbaggeren van al deze waterpartijen.

1.3 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een booronderzoek, een archeologische begeleiding en archeologisch toezicht houden op baggerwerkzaamheden. Aangezien RAAP Archeologisch Adviesbureau recentelijk verschillende archeologische onderzoeken heeft uitgevoerd in het plangebied (De Jager & Raemaekers, 2000; Deunhouwer, 2003; Leijnse, 2004), is het bureauonderzoek beperkt gebleven tot het verzamelen van de al bekende gegevens ter voorbereiding van het veldonderzoek.

Het veldonderzoek en de archeologische begeleiding zijn uitgevoerd aan de hand van een Plan van Aanpak dat door de ROB is goedgekeurd. Dit Plan van Aanpak voldoet aan de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>). Tijdens het onderzoek is regelmatig overleg gevoerd met mevr. drs. I.M. Roorda die namens de ROB als contactpersoon optrad (in de loop van 2006 gaat de ROB op in de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg [RACM]). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een beperkt bureauonderzoek uitgevoerd. Dit bureauonderzoek had tot doel het veldonderzoek zo effectief mogelijk te kunnen uitvoeren. Als basis voor onderhavig onderzoek is uitgegaan van de resultaten van het uitgebreide booronderzoek dat in 2001 in plangebied Effatha is uitgevoerd (De Jager, 2001), een aanvullend onderzoek uit 2003 (Deunhouwer, 2003) en een archeologische begeleiding uit 2004 (Leijnse, 2004).

2.2 Resultaten

Geologisch en archeologisch kader

Het archeologisch onderzoek van *Forum Hadriani* kent een lange geschiedenis (vanaf de 19e eeuw), die elders reeds uitgebreid is beschreven (De Jager & Raemaekers, 2000; De Jager, 2001). Voor onderhavig onderzoek wordt volstaan met een samenvatting van de resultaten van eerder onderzoek (De Jager & Raemaekers, 2000; De Jager, 2001; Deunhouwer, 2003; Leijnse, 2004).

Het Effatha-terrein ligt op de zuidoostflank van een van de oudste strandwalen die vanaf het Midden Neolithicum bewoonbaar is geweest. Deze flank wordt afgedekt door veen en kleiige sedimenten (mariene geul- en kreekafzettingen) die worden gerekend tot de Afzettingen van Duinkerke I (circa 500-200 voor Chr.). Dit pakket kan tot meer dan 2 m dik zijn en plaatselijk worden afgedekt door een laag ingewaaid of opgebracht (duin)zand. Hogerop, in noordwestelijke richting (naar de top van de strandwal), wiggen veen en kleiige sedimenten uit op het strandwalzand en komen vanaf het maaiveld alleen zandige sedimenten voor. Het strandwalzand bevindt zich hier relatief dicht onder het maaiveld.

Uit de directe omgeving van het plangebied zijn verschillende archeologische resten uit het Neolithicum en de Bronstijd bekend. Het plangebied is vooral bekend geworden door een (Romeinse) nederzetting die in de 1e eeuw na Chr. ontstond, mogelijk in de vorm van een wegdorp. Dit dorp groeide in de eeuwen daarna uit tot een Romeinse stad (*Forum Hadriani*) die zich tot in het plangebied (het lager gelegen gebied ten zuidoosten van de strandwal) uitstrekte. De groei van de stad ging door tot circa 270 na Chr., waarbij de houten bebouwing in de loop van de tijd door stenen gebouwen werd vervangen. Mogelijk bleef *Forum Hadriani* tot de 4e eeuw bewoond. Vanaf de 12e t/m de

17e eeuw is van het terrein veel bouwmateriaal (vooral kalksteen en tufsteen) gehaald. *Forum Hadriani* grensde aan de *Fossa Corbulonis* (het kanaal van Corbulo, ook wel Corbulogracht genoemd), waarvan de loop bij benadering de route van de huidige Vliet volgde. Daarnaast ligt de nederzetting ook aan de Romeinse weg waarvan op verschillende plaatsen in Zuid-Holland sporen zijn aangetroffen. In de 17e eeuw werd begonnen met de bouw van voorgangers van de landhuizen Arentsburgh en Hoekenburg.

Het in 2001 in opdracht van HBG Vastgoed in plangebied Effatha uitgevoerde onderzoek (De Jager, 2001) had tot doel op verschillende plaatsen nauwkeurig de dikte en diepte van de archeologische vondstlagen vast te stellen. Daarnaast moest in verband met de aan te leggen ondergrondse parkeergarages worden bepaald of onder de huidige bebouwing archeologische resten aanwezig zouden (kunnen) zijn. Op basis van de resultaten kan nadere invulling worden gegeven aan de randvoorwaarden waaronder de herinrichting van het plangebied plaats zou kunnen vinden.

Bestaand onderzoekskader (De Jager, 2001; Deunhouwer 2003)

Tijdens het onderzoek in 2001 zijn verschillende bodemlagen beschreven (De Jager, 2001: 22-24). De top van het niveau met (Romeinse) archeologische resten is op de lagere delen van de strandwal steeds gelijk aan de top van het klei-niveau. Op de hogere delen van de strandwal ontbreken kleiige niveaus en valt de top van het Romeinse niveau samen met het zandoppervlak van de strandwal. Zelden of nooit worden alle bodemlagen op één en dezelfde locatie aangetroffen. Een ideaalprofiel van de bodem bestaat (van boven naar beneden) uit:

- Laag A: donkerbruin zand, soms iets kleiig, gevlekt, verstoord/opgebracht. Bevat materiaal uit de Romeinse tijd, Middeleeuwen en Nieuwe tijd (18e-eeuws ophogingspakket).
- Laag B: lichtgrijze zandige kleilaag met puin en fosfaatvlekken. Bewoningsniveau (wellicht Laat Romeinse tijd of Middeleeuwen?).
- Laag C: donkergrijze tot grijszwarte, zandige kleilaag. Veel Romeinse vondsten (woerdlaag of stortlaag).
- Laag D: lichtgrijze zandige kleilaag met archeologische indicatoren (o.a. houtskool, puin en fosfaatvlekken). Romeins sporenniveau.
- Laag E: schone klei.
- Laag F: veen.
- Laag G: strandwalzand.

Voor een gedetailleerdere beschrijving van deze lagen wordt verwezen naar De Jager (2001). Tijdens het in 2003 uitgevoerde booronderzoek werden de lagen A, C, D en G waargenomen (Deunhouwer, 2003). In de bovenste 3 lagen werden archeologische indicatoren aangetroffen: houtskool, fosfaatvlekken, bot, (Romeins) puin, mortel en (Romeins) aardewerk.

Op basis van het bureauonderzoek wordt ter plaatse van de voorgenomen sleuven naar verwachting alleen laag A en mogelijk laag B aangesneden. Laag A, de 18e-eeuwse ophogingslaag, bereikt in het plangebied waarschijnlijk een dikte van meer dan 1,0 m. Laag B, een bewoningsniveau uit de Laat Romeinse tijd of Middeleeuwen, is vrijwel alleen in deze hoek van het terrein aangetroffen. Mogelijk bevindt deze laag zich plaatselijk binnen 1,0 m -Mv, waarmee niet is uitgesloten dat deze tijdens de voorgenomen grondwerkzaamheden wordt aangesneden.

3 Booronderzoek

3.1 Methoden

Voorafgaand aan de archeologische begeleiding zijn 6 boringen verricht in de rozentuin. De boringen zijn zo verspreid mogelijk over de rozentuin gezet. De afstand tussen de boringen bedraagt maximaal 20 m (figuur 2). Er is geboord tot maximaal 2,0 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). De maaiveldhoogte van de boringen is niet vastgesteld. Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Er zijn geen monsters genomen.

3.2 Resultaten

Bodemopbouw

De bovenste 10 tot 45 cm bestaan uit de bouwvoor of een laagje opgebracht zand. Hieronder bevindt zich tot gemiddeld 1,3 m -Mv een verstoord pakket dat bestaat uit zwak tot matig zandige klei, sterk siltig zand en sterk siltige klei. Waarschijnlijk is dit laag A, een 18e eeuwse of oudere ophogingslaag. Onder het verstoorde pakket bevindt zich grijze, matig humeuze, zwak zandige klei (boring 1), bruingrijs matig siltig zand met plantenresten (boring 2) of lichtgrijze sterk siltige klei (boringen 3, 5 en 6).

Archeologie

In de ophogingslaag is in alle boringen puin uit de Nieuwe tijd aangetroffen. Onder de ophogingslaag zijn in de boringen 1, 3, 4 en 6 archeologische indicatoren aangetroffen (bijlage 2). In boring 5 zijn archeologische indicatoren aangetroffen in het verstoorde ophogingspakket.

In de boringen 1 en 4 is op 1,3 m -Mv ondoordringbaar puin aangetroffen. Aangezien dit puin zich onder een niet-verstoorde laag bevindt waarin archeologische indicatoren zijn aangetroffen, mag aangenomen worden dat het gaat om archeologische muur- of fundamentresten. Tijdens het booronderzoek is geen archeologisch materiaal verzameld.

<i>Boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
1	onverbrand bot, aardewerk, archeologisch puin	75-100
1	aardewerk, archeologisch puin (tufsteen)	100-120
1	fosfaat, archeologisch puin	120-130
3	fosfaat, puin (tufsteen)	100-165
4	houtskool, archeologisch puin	95-130
5	mogelijk archeologisch puin	80-100
5	aardewerk, archeologisch puin	100-140
5	archeologisch puin	140-170
6	houtskool, archeologisch puin (o.a. tufsteen)	120-170
6	archeologisch puin	170-180
6	houtskool	180-200

4 Archeologische begeleiding

4.1 Methode

In het kader van de archeologische begeleiding is een veldteam aanwezig geweest bij de aanleg van de drainagesleuven en de verplaatsing van de taxus. De drainagesleuven bestonden uit 5 sleuven van circa 40 cm breed over een lengte van 48-52 m (figuur 3). Haaks op de sleuven is bovendien een zuid-west-noordoost georiënteerde dwarssleuf aangelegd. Deze sleuf is circa 40 cm breed en 23 m lang. De diepte van de sleuven bedroeg maximaal 75 cm -Mv. De diepte van de sleuven liep af richting het zuidoosten. De diepte van de sleuven bedroeg hier gemiddeld 45 cm -Mv. In de dwarssleuf zijn 5 putten geslagen. Deze bereiken een diepte van maximaal 1,25 -Mv. Voor aanvang van de archeologische begeleiding zijn een laagje ophogingszand en de paden die zich in de rozentuin bevonden, verwijderd. Hierbij is maximaal 20 cm grond verwijderd. Bovendien is de rozentuin geëgaliseerd.

Voor de verplaatsing van de taxus is een gat gegraven van 3,3 bij 3,6 m. De diepte hiervan bedroeg circa 40 cm, terwijl in het midden een diepte van circa 80 cm bereikt werd. Voor het herplanten van de boom is een gat gegraven van 2,5 bij 2,9 m. De maximale diepte hierbij 40 cm -Mv. De te graven gaten bleken groter te moeten worden dan de 1,5 bij 1,5 m die was afgesproken met de ROB. Na telefonisch overleg met de ROB is besloten om deze uitgebreidere ontgraving, gezien de zeer geringe diepte, toch toe te staan binnen de verleende vergunning.

Tijdens de archeologische begeleiding zijn de profielen en vlakken geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische grondsporen en vondsten. Van de profielen zijn op enkele plaatsen foto's genomen en er zijn profielbeschrijvingen gemaakt. De aangelegde drainagesleuven zijn ingetekend (schaal 1:50) ten opzichte van de hoekpunten van de rozentuin. De stort en de vlakken zijn gecontroleerd op de aanwezigheid van metaalvondsten met behulp van een metaaldetector. De hoekpunten van de rozentuin, zoals die tijdens de archeologische begeleiding door de tuinarchitect waren aangegeven, zijn met behulp van meetlinten ingemeten ten opzichte van villa Hoekenburg. De ontgravingen ten behoeve van de verplaatsing van de taxus zijn met behulp van meetlinten ingemeten ten opzichte van de lokale topografie. De hoogte van het maaiveld is, na verwijdering van het laagje ophogingszand, ingemeten met een waterpastaestel waarbij de hoogte is herleid van NAP-bout 030G0188 in de gevel van het pand aan de Westvliet 151 (1,152 m +NAP). De coördinaten van de hoekpunten van de rozentuin zijn 83759,53/452735,18/0,792 m +NAP (noord-

oosthoek), 83789,82/452689.49/0,432 m +NAP (zuidoosthoek), 83737,73/452720,23/0,382 m +NAP (noordwesthoek) en 83768,86/452673,92/0,452 m +NAP (zuidwesthoek). De maaiveldhoogte van de oude en de nieuwe plaats van de taxus is ook ingemeten ten opzichte van NAP-bout 030G0188. De hoogte van de oude plaats is 0,512 m +NAP, de hoogte van de nieuwe plaats is 0,272 m +NAP.

4.2 Resultaten

Bodemopbouw

Tijdens de archeologische begeleiding in de rozentuin is tussen 0-20 cm -Mv de bouwvoor aangetroffen. Deze bestaat uit bruingrijs, matig fijn, matig siltig zand. Vanaf 20 cm -Mv is bruingrijs, matig fijn, matig siltig zand met recente puinspikkels aangetroffen. In een aantal drainagesleuven komen ook sintels en kleibrokken voor.

Tijdens de ontgraving ten behoeve van de verwijdering van de taxus is bijna uitsluitend tot 0,4 m -Mv gegraven. Hierbij is bruin, zeer humeus, matig fijn, matig siltig zand aangetroffen: de bouwvoor. In het midden van de ontgraving, waar de hoofdwortel van de taxus zat, is een gat ontstaan van maximaal 0,8 m -Mv. Tussen 0,4 en 0,8 m -Mv is bruingrijs, matig fijn, matig siltig zand aangetroffen. Op de plaats waar de taxus herplant is, is tot 0,2 m -Mv bruingrijs, matig fijn, matig siltig zand aangetroffen met recente puinspikkels. Tussen 0,2 en 0,4 m -Mv bevindt zich lichtbruingrijs, matig fijn, matig siltig zand met recente puinspikkels.

Archeologie

Bij de aanleg van de drainagesleuven is niet dieper ontgraven dan laag A, een 18e eeuwse of oudere ophogingslaag. Er zijn geen behoudenswaardige archeologische resten aangetroffen. In de drainagesleuven bevond zich alleen recent puin. Tijdens de graafwerkzaamheden ten behoeve van het verplaatsen van de taxus zijn geen archeologische resten aangetroffen.

5 Toezicht baggerwerkzaamheden

5.1 Methoden

De sloten en grachtjes die zich op het monument bevinden, zijn uitgebaggerd met behulp van een mobiele kraan. De vijvers zijn uitgebaggerd met behulp van een baggerboot. Tijdens de baggerwerkzaamheden is gecontroleerd hoe diep geschept is en het opgebaggerde materiaal is geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Archeologisch materiaal is verzameld en gedocumenteerd. Het verzamelde aardewerk is gedetermineerd door drs. J.W. de Kort (RAAP Archeologisch Adviesbureau).

5.2 Resultaten

Tijdens de baggerwerkzaamheden in de waterpartijen op *Forum Hadriani* is op 2 locaties een laag met archeologisch materiaal geraakt met een hoek van de baggerbak. Op deze locaties is de geschepte klei doorzocht en het archeologisch materiaal dat zich daarin bevond, is verzameld. Het materiaal dat uit het opgebaggerde slib en uit de geschepte klei verzameld kon worden, bestaat uit 4 scherven uit de Romeinse tijd (waarschijnlijk 2e-3e eeuw na Chr.), een fragment baksteen en leisteen (mogelijk Romeins), fragmenten aardewerk en baksteen uit de Nieuwe tijd C en een kogelpotscherf uit de Late Middeleeuwen (bijlage 2). Gezien het feit dat het materiaal afkomstig is uit slib en uit klei waarin ook materiaal uit recentere perioden is aangetroffen, is het niet waarschijnlijk dat het materiaal afkomstig is uit een intact archeologisch niveau van het monument *Forum Hadriani*.

Ten noorden van de rozentuin is een dammetje verwijderd uit een sloot. In de stort die hierbij op de kant is geworpen, is aardewerk uit de Nieuwe tijd, recent puin en pijpenkoppen aangetroffen. Dit materiaal is niet verzameld.

6 Conclusies

Op grond van het feit dat het plangebied binnen de grenzen ligt van het terrein *Forum Hadriani*, een sinds 1987 beschermd archeologisch monument, is de aanleg van drainagesleuven en de verplaatsing van een monumentale taxus onder archeologische begeleiding uitgevoerd.

Zoals op basis van het bureauonderzoek en het booronderzoek werd verwacht, is binnen de diepte van de ingreep (maximaal 1,25 m -Mv) alleen 'Laag A', de sterk verstoorde 18e-eeuwse ophogingslaag, waargenomen. In deze laag is bouwpuin uit de Nieuwe tijd aangetroffen. Er zijn geen archeologische resten uit de Romeinse tijd of de Middeleeuwen aangetroffen. Als gevolg van de uitgevoerde werkzaamheden heeft geen verstoring van behoudenswaardige archeologische resten plaatsgevonden.

Tijdens de baggerwerkzaamheden in de waterpartijen op *Forum Hadriani* is op 2 locaties een laag met archeologisch materiaal geraakt met een hoek van de baggerbak. Op deze locaties is de geschepte klei doorzocht en het archeologische materiaal verzameld. Het materiaal dat uit het opgebaggerde slib en uit de geschepte klei verzameld kon worden, bestaat uit een aantal scherven uit de Romeinse tijd (waarschijnlijk 2e-3e eeuw na Chr.), een fragment baksteen en leisteen (mogelijk Romeins), fragmenten aardewerk en baksteen uit de Nieuwe tijd C en een kogelpotscherf uit de Late Middeleeuwen. Gezien het feit dat het materiaal afkomstig is uit slib en uit klei waarin ook materiaal uit recentere perioden is aangetroffen, is het niet waarschijnlijk dat het materiaal afkomstig is uit een intact archeologisch niveau van het monument *Forum Hadriani*.

Literatuur

Brinkkemper, O., e.a. (redactie), 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.

Deunhouwer, P., 2003. Plangebied Wiltenburgh, gemeente Leidschendam-Voorburg; een archeologisch booronderzoek. *RAAP-notitie* 470. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Jager, D.H. de, 2001. Plangebied Effatha (*Forum Hadriani*), gemeente Voorburg; archeologisch onderzoek rond de bestaande bebouwing. *RAAP-rapport* 698. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Jager, D.H. de & D.C.M. Raemaekers, 2000. Plangebied Effatha, gemeente Voorburg; non-destructief archeologisch onderzoek op het archeologisch monument CMA-code 30G-001 (*Forum Hadriani*). *RAAP-rapport* 569. Stichting RAAP, Amsterdam.

Leijnse, K., 2004. Plangebied Arentsburghlaan 1, gemeente Leidschendam-Voorburg; een archeologische begeleiding. *RAAP-notitie* 699. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. De ligging van plangebied Arentsburghlaan 1 te Voorburg (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Resultaten onderzoek.

Figuur 3. Overzicht drainagesleuf 4 richting het zuidoosten, met op de achtergrond Villa Hoekenburg.

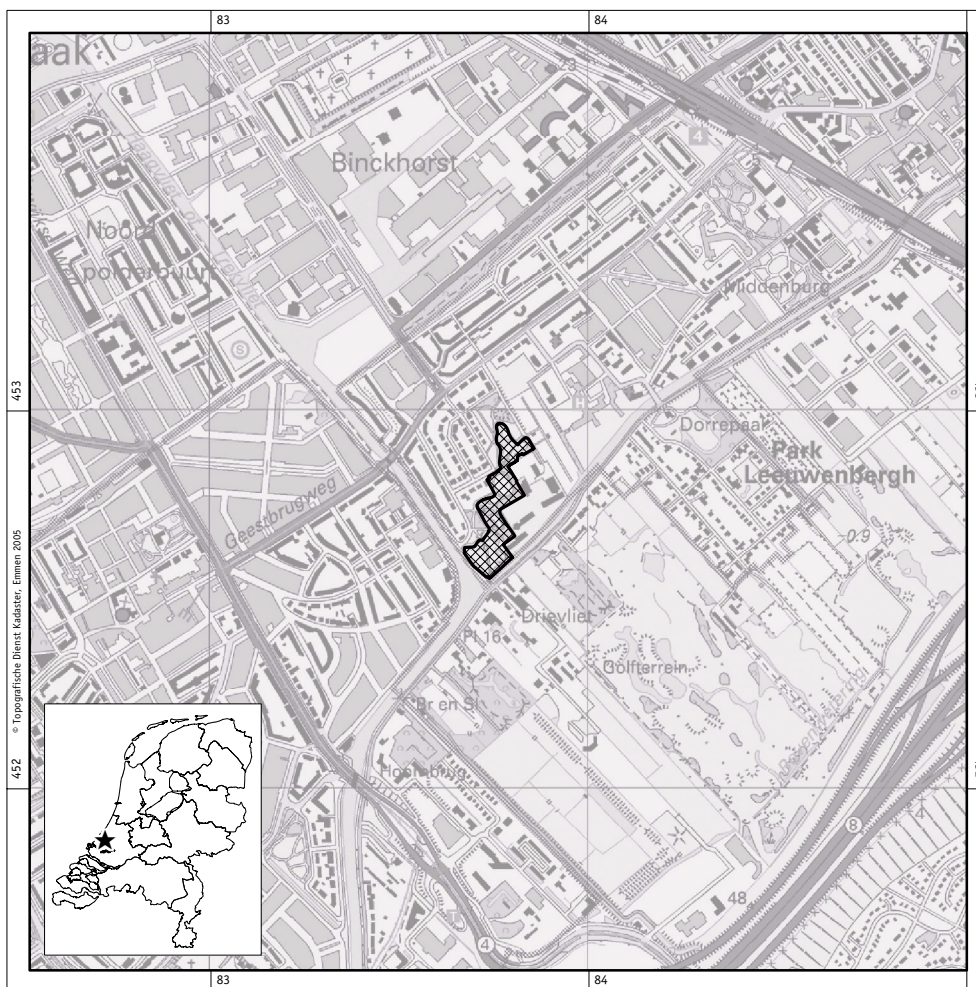
Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1. Boorbeschrijvingen.

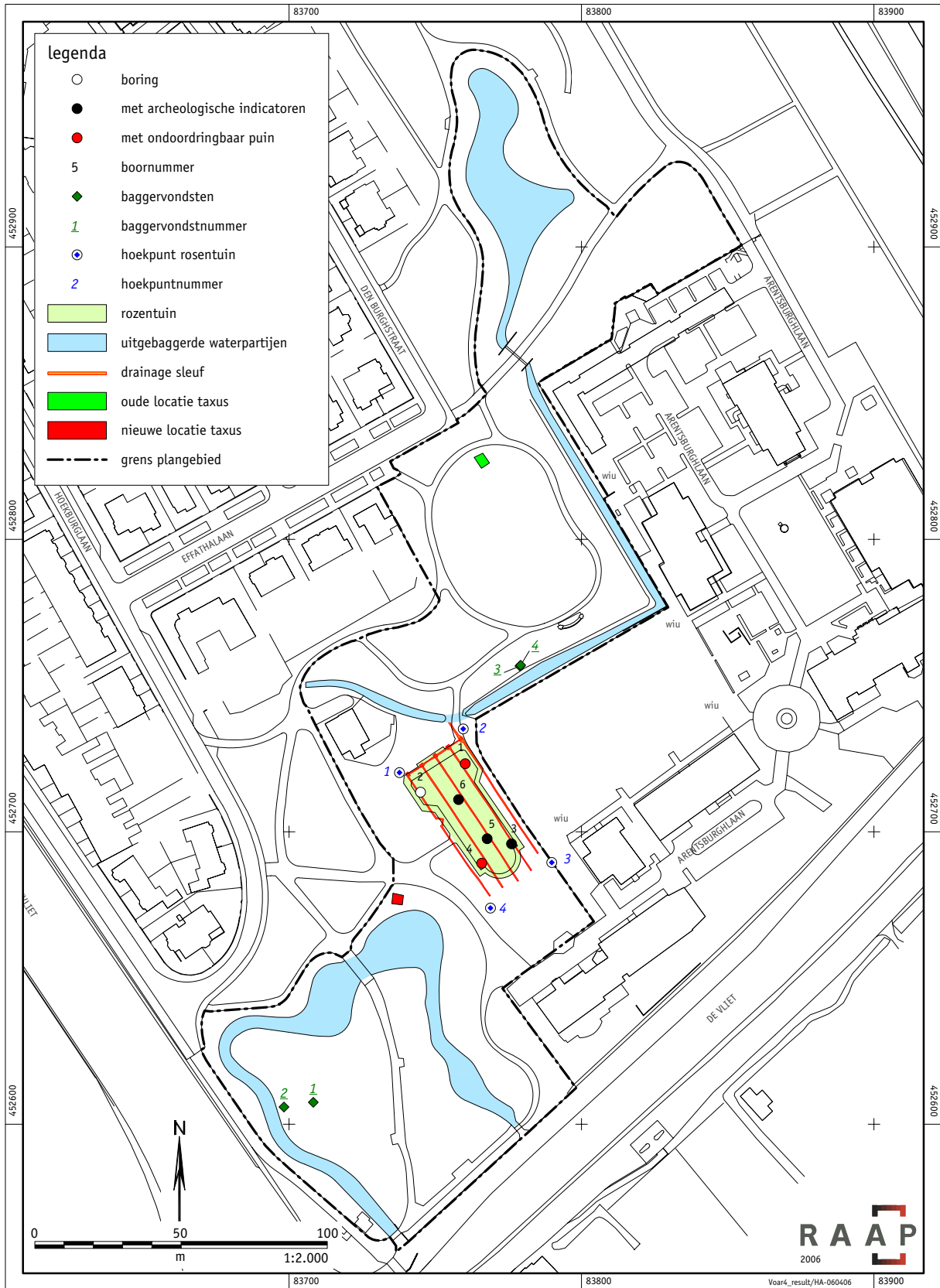
Bijlage 2. Vondstenlijst toezicht baggerwerkzaamheden.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. De ligging van plangebied Arentsburghlaan 1 te Voorburg (gearceerd);
inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Resultaten onderzoek.

Figuur 3. Overzicht drainagesleuf 4 richting het zuidoosten, met op de achtergrond Villa Hoekenburg.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

Bijlage 2: Vondstenlijst toezicht baggerwerkzaamheden

vnr	categorie	N	gewicht	soort	datering	context	opmerkingen
1	Aardewerk	1	8 gram	Roodbakkend geglazuurd aardewerk	Nieuwe tijd (17e/18e eeuw)	Opgebaggerd slib	Rijnlands aardewerk
1	Aardewerk	1	12 gram	Aardewerk	Romeinse tijd (2e/3e eeuw)	Opgebaggerd slib	Stuart 203/Niederbieber 89
2	Aardewerk	1	22 gram	Baksteen	Onbekend	Baggervondst uit klei met veenbrokken	Mogelijk Romeins
2	Aardewerk	1	18 gram	Gladwandig aardewerk	Romeinse tijd (2e/3e eeuw?)	Baggervondst uit klei met veenbrokken	<i>Dolium</i> -fragment
3	Aardewerk	1	90 gram	Gladwandig aardewerk	Onbekend	Opgebaggerd slib	Mogelijk Romeins
4	Steen	1	60 gram	Leisteen	Romeinse tijd (waarschijnlijk)	Baggervondst uit opgebaggerde kleibrok	
4	Aardewerk	1	8 gram	roodbakkend	Nieuwe tijd C (20e eeuw)	Baggervondst uit opgebaggerde kleibrok	
4	Aardewerk	1	6 gram	Aardewerk	Late Middeleeuwen A-B	Baggervondst uit opgebaggerde kleibrok	Kogelpot-fragment
4	Aardewerk	1	8 gram	Baksteen	Nieuwe tijd C (20e eeuw)	Baggervondst uit opgebaggerde kleibrok	
4	Aardewerk	1	16 gram	Gladwandig aardewerk	Romeinse tijd	Baggervondst uit opgebaggerde kleibrok	